

Recidivet blandt danske landssvigere¹⁾

Af professor, dr. jur. KARL O. CHRISTIANSEN

Ved en efterundersøgelse af landssvigere kan der selvsagt ikke tales om homologt recidiv, d. v. s. recidiv til samme type kriminalitet som den pådømte. Recidiv betyder derfor i dette arbejde, at et tidligere strafbart samarbejde med besættelsesmagten er blevet efterfulgt af ordinær kriminalitet. I det følgende vil fire spørgsmål blive behandlet:

1) Er det de samme sociale forhold, der er forbundet med recidiv efter landssvig som efter almindelig kriminalitet, eller anderledes og mere generelt udtrykt: Finder man her de sædvanlige recidivfaktorer, d. v. s. individuelle og sociale forhold, der i almindelighed optræder i forbindelse med tilbagefald?

2) Er recidivhyppigheden blandt tidligere ustraffede større end den kriminalitetshyppighed, man skulle forvente efter den pågældende befolkningsgruppes almindelige kriminalitetsrisiko, d. v. s. sandsynligheden for, at en person i gruppen vil blive registreret første gang som kriminel i observationsperioden efter løsladelsen?²⁾

3) Er recidivhyppigheden blandt tidligere straffede lovovertrædere større end recidivhyppigheden i tilsvarende grupper af almindelige lovovertrædere?

I debatten om retsopgøret blev det fastslået, at landssvigerne var „så depraverede“, at det ville blive vanskeligt eller umuligt at føre dem tilbage til et normalt liv, når de var løsladt. Hvis denne påstand indeholder et gran af sandhed, så må deltagelsen i de aktiviteter, der mest ligner ordinær kriminalitet, særlig den organiserede bandeaktivitet, også antages at medføre den højeste recidivhyppighed. Man må derfor spørge:

4) Er der nogen signifikant forskel mellem recidivet hos forskellige typer af landssvigere? Hvis det er tilfældet, er recidivet så højere inden for Hipokorpset, de tyske politikorps og angiverne end i de andre grupper, når hensyn tages til alder, tidligere kriminalitet og andre relevante recidivfaktorer?

Undersøgelsesmateriale.

Undersøgelsen foregik på det af Direktoratet for fængselsvæsenet efter krigen oprettede „indrulleringskontor“ for lands-

¹⁾ Nærværende artikel er en forkortet gengivelse af dele af „Recidivism among Collaborators. A Follow-up Study of 2946 Danish Men Convicted of Collaboration with the Germans during World War II“ i „Crime and Culture, Essays in Honor of Thorsten Sellin“, edited by Marvin E. Wolfgang, 1968, p. 245 ff.

²⁾ Se nærmere Stephan Hurwitz og Karl O. Christiansen, *Kriminologi I*, 1968, p. 62 ff.

svigerne³). Materialet for efterundersøgelsen består af 2946 mandlige landssvigerne, der blev interviewet af forfatteren og tre af hans medarbejdere. Af landssvigerne døde 46 før eller efter løsladelsen uden at have begået nye lovovertrædelser. Der var 227 (7,7 %), som blev idømt bøde eller hæfte for mindre lovovertrædelser, og 314 (10,7 %), som for mere alvorlige lovovertrædelser blev dømt til fængsel eller særforanstaltninger som f. eks. psykopatforvaring, arbejdshus, sikkerhedsforvaring. Det er (bortset fra tabel 2) recidiv i den sidstnævnte snævrere betydning, der arbejdes med i det følgende.

Observationsperiodens længde var for hovedparten af landssvigerne (90 %) 7—8 år eller mere. I 1955, da indsamlingen af data om recidiv var slut, havde ca. 98 % været på fri fod i 5 år eller mere.

Oplysningerne om recidiv blev indsamlet i Rigsregistraturen. Rigsregistraturens materiale kan for efterkrigsårene betragtes som komplet. Oplysningerne omfatter blandt andet type af senere lovovertrædelse, antal af straffe, straffens art og størrelse og tidspunkt for lovovertrædelserne efter løsladelse.

Recidivet inden for de tre befolkningsgrupper.

Landssvigerne blev efter deres nationale og politiske holdning klassificeret således:

Landssvigerne i Danmark		
Tysk mindretal	Danske	
(Nazister)	Nazister	Ikke-Nazister
I	II	III

Om definitionen af de tre befolkningsgrupper skal det her kun bemærkes, at „Nazister“ omfatter DNSAP-medlemmer indmeldt før hvervning eller kriminalitetstidspunkt. Nazistiske sympatisører, som ikke havde været partimedlemmer kendtes i almindelighed ikke; de må findes i gruppen „Ikke-Nazister“.⁴)

Landssvigerhyppigheden i de tre populationer var vidt forskellig. Den var størst i det tyske mindretal — 25 %, mindre

³) Initiativet til indrulleringskontoret blev taget af daværende direktør for fængselsvæsenet Hans Tetens og vicefængselsdirektør A. Hye-Knudsen. Det blev underlagt fængselsvæsenets psykiatriske konsulent, overlæge, dr. med. Georg K. Stürup, og den daglige ledelse overdraget til forfatteren af nærværende artikel.

⁴) Se iøvrigt Karl O. Christiansen, Landssvigerkriminaliteten i sociologisk belysning, 1955, pp. 139 ff.

blandt nazisterne — 10 %, og mindst i den øvrige befolkning — kun 0,4 %.

Visse data vedrørende de undersøgte landssvigeres sociale baggrund er nævnt i tabel 1 med tal fra den oprindelige undersøgelse.

Tabel 1.

Mandlige landssvigerer efter befolkningsgruppe og den procentvise hyppighed af visse sociale minusfaktorer.

	Tysk mindretal	Danske nazister	Danske ikke-nazister	I alt
N =	361	859	1747	2967
Født udenf. ægteskab	4	11	17	13
Skilsmissebørn	2	8	12	10
Kun kommuneskoleudd.	44	44	68	58
Ufaglærte	12	28	44	35
Arbejdsløse	13	25	44	35
Væsentlig merindkomst ⁵⁾ ved rekruttering	22	24	34	30
Forhen gifte	3	5	8	7
Tidligere strafferegisterkriminalitet	7	14	29	22
Underklassestatus	10	25	43	34

Forskellene på tysk mindretal og de danske nazister på den ene side og de danske ikke-nazister på den anden er statistisk signifikante. Forskellene på det tyske mindretal af de danske nazister er mindre fremtrædende og kun statistisk signifikante for ugunstige familieforhold i barndommen og social status.

Hovedundersøgelsens resultater vedrørende sociale forhold kan sammenfattes således: (1) landssvigerne fra det tyske mindretal udgør i social henseende et nogenlunde repræsentativt udvalg af denne befolkningsgruppe, (2) landssvigerne blandt de danske nazister er et socialt negativt udvalg af DNSAP-medlemmerne, og (3) landssvigerne blandt de danske ikke-nazister er socialt set et lille, men klart negativt udsnit af den øvrige danske befolkning.⁶⁾

⁵⁾ Ved væsentlig merindkomst ved rekrutteringen er forstået en indtægtsstigning på mere end 70 kr. ugentlig; det vil i almindelighed sige, at den egentlige indtægt forud for hvervningen har været meget lille, således at et økonomisk motiv kan have spillet en væsentlig rolle.

⁶⁾ Se Karl O. Christiansen, Landssvigerkriminaliteten i sociologisk belysning, 1955, p. 324 f.

Det er imidlertid spørgsmålet om recidivhyppigheden, der er denne artikels hovedproblem. Hovedresultaterne fremgår af tabel 2.

Tabel 2.
Efterundersøgelsesmaterialet efter befolkningsgruppe og recidivhyppighed.

	I alt	Recidivister		Recidivister (snævrere betydning)	
		Abs.tal	Abs.tal	%	Abs.tal
I. Tysk mindretal	361	20	5,5	6	1,7
II. Danske nazister	851	87	10,2	35	4,1
III. Danske ikke-nazister	1734	454	26,2	273	15,7
I alt	2946	561	19,0	314	10,7

Afgrænses recidiv vidt, som nævnt ovenfor, får vi de i kolonne 3 anførte procenttal.

Hvis recidiv tages i snævrere betydning er forskellen endnu mere slående, nemlig 2, 4 og 16 % i de tre befolkningsgrupper. Disse tal er væsentlig lavere, end man skulle vente, hvis det drejede sig om ordinære kriminelle løsladt fra et af vore statsfængsler. Her ville recidivhyppigheden ved en observationsperiode af tilsvarende længde groft anslået være omkring 50 %. Selv den ikke-nazistiske gruppe III, hvor recidivet er 16 %, ligger langt herfra.

Hovedparten af landssvigerne var gennemsnitlig 5—7 år ældre ved deres løsladelse end de blev rekrutteret. Ved slutningen af observationsperioden eller for recidivisternes vedkommende, da de blev dømt igen, var de 8—12 år ældre. I efterundersøgelsen er man imidlertid nødt til at bruge de aldersgrupper, de er henført til ved den oprindelige undersøgelse, nemlig „alder på rekrutteringstidspunkt“.

Tabel 3 viser som påvist i mange andre undersøgelser, at recidivhyppigheden aftager med voksende alder. Den er væsentlig højere for landssvigerne, der er rekrutteret før 30-års alderen end for de ældre. Den er mest fremtrædende blandt nazisterne (II) og i den ikke-nazistiske gruppe (III). (Det tyske mindretal (I) tæller kun 6 recidivister). Hvis man angiver alder ved løsladestidspunktet, kan denne iagttagelse formuleres på følgende måde: landssvigerne, der blev løsladt før 40-års alderen, viser en signifikant højere recidivprocent (blandt nazisterne 7 % og i den

Tabel 3.

Efterundersøgelsesmateriale efter befolkningsgruppe, alder på rekrutteringstidspunktet og recidivhyppighed (i snævrere forstand).

	I			II		
	Tysk mindretal			Danske nazister		
	Abs. tal	Recidivister		Abs. tal	Recidivister	
		Abs. tal	%		Abs. tal	%
— 30 år	143	4	2,8	462	31	6,7
30 + år	218	2	0,9	389	4	1,0
I alt	361	6	1,7	851	35	4,1

Tabel 3 (fortsat).

	III			I alt		
	Danske ikke-nazister			I alt		
	Abs. tal	Recidivister		Abs. tal	Recidivister	
		Abs. tal	%		Abs. tal	%
— 30 år	1316	233	17,8	1921	268	14,0
30 + år	418	40	9,6	1025	46	4,5
I alt	1734	273	15,8	2946	314	10,7

ikke-nazistiske gruppe 18 %), end de landssvigere, der først blev løsladt, da de var ældre (blandt nazisterne 1 %, og i befolkningsgruppe III omkring 10 %).

Klassificeres materialet efter befolkningsgruppe og det geografiske miljø, hvor de levede på rekrutteringstidspunktet, finder man, at recidivet er størst for dem, der hørte hjemme i hovedstaden (13 %), noget lavere for provinsbyernes (9 %) og lavest for landdistrikternes landssvigere (7 %). For landssvigere, som blev rekrutteret i udlandet eller levede i stærkt omskiftelige miljøer, var recidivhyppigheden 12 %. Forskellene er ikke statistisk signifikante.

I de fleste efterundersøgelser træder den tidligere kriminalitets betydning som recidivfaktor stærkt frem. Dette gælder også om landssvigerens recidiv. I alle tre befolkningsgrupper (I—III) er recidivhyppigheden højere for de tidligere straffede end for de ikke-straffede, og disse forskelle er statistisk signifikante. For alle tre grupper taget under ét er den hos de tidligere ustraffede 7 % og hos de forstraffede 25 %. Den laveste recidivhyppighed (0,9 %) finder man i den ustraffede del af det tyske mindretal,

og den højeste (30 %) blandt de tidligere straffede landssvigere i gruppe III. Dette resultat vil blive nærmere diskuteret i det følgende.

Materialet er opdelt i 4 sociale klasser, der defineres ved erhverv og indkomst. Klassifikationen er med visse modifikationer baseret på Geigers klassifikation af andre danske befolkningsgrupper. I *underklassen* finder vi uorganiserede arbejdere, bude, daglejere og folk, der lever af offentlig understøttelse. Den omfatter 34 % af de undersøgte landssvigere, der fordeler sig med 10 % af det tyske mindretal, 25 % af de danske nazister og 43 % i gruppe III. *Lavere middelklasse* omfatter bl. a. organiserede arbejdere og faglærte, små forretningsdrivende, de laveste grader af tjenestemænd, kontorpersonale og mindre landbrugere. Klassen udgør 63 % af efterundersøgelsesmaterialet svarende til 77 % af det tyske mindretal, 74 % af de danske nazister og 56 % af gruppe III. *Øvre middelklasse* og *overklassen* består af mere velstående håndværksmestre, større forretningsdrivende, de højere stillinger inden for handel og industri, medlemmer af den liberale profession, proprietærer, godsejere o. l. De udgør kun en lille del af samtlige, 3 % i det tyske mindretal, og i de andre to befolkningsgrupper 1 % hver.

Tabel 4 viser som ventet, at social klasse er en recidivfaktor af stor betydning. I alle tre befolkningsgrupper har underklassen

Tabel 4.

Efterundersøgelsesmaterialet efter befolkningsgruppe, social klasse og recidivhyppighed (i snævrere forstand).

	I Tysk mindretal	II Danske nazister	III Danske ikke- nazister	Total
<i>Underklassen</i>				
I alt	32	213	754	999
Recidivister				
I alt	4	17	165	186
Procent	12,5	8,0	21,9	18,6
<i>Højere klasser</i>				
I alt	329	638	980	1947
Recidivister				
I alt	2	18	108	128
Procent	0,6	2,8	11,0	6,6

en væsentlig og signifikant højere recidivhyppighed end de tre andre klasser taget under ét.

Mere detaljerede inddelinger end de nævnte kan ikke gennemføres inden for det tyske mindretal eller for nazisterne, fordi der kun forekommer henholdsvis 6 og 35 recidivister.

Derimod bekræfter klassifikation af gruppe III efter *alder, tidligere kriminel karriere og recidiv*, dels at recidivfrekvensen såvel hos de tidligere ustraffede som hos de forstraffede er højere i aldersklasserne under 25 år end blandt de ældre, dels at recidivet i de to aldersklasser under 41 år er større hos de forstraffede end hos de ikke-forstraffede.

Det samme gælder for de forstraffede over for de ikke-forstraffede, når materialet klassificeres efter *geografisk miljø*.

Hvis materialet yderligere klassificeres efter arten af landssvigerkriminalitet, er recidivhyppighederne stadig større hos de yngste end hos de ældste, og større hos de forstraffede end hos de ikke-forstraffede. Af en sådan inddeling fremgår det yderligere, at *soldaterne* har et større recidiv end de andre landssvigergrupper taget under ét. Recidivet blandt medlemmer af *Hipokorpset, det tyske politi og angiverne* taget under ét er ikke på højde med soldaternes; det ligger nærmest omkring det samlede recidiv hos de forskellige grupper af *vagtmænd og Schalburgkorpsets medlemmer*.

Bringer man endelig social klasse ind i billedet, bekræftes det, at denne faktor sammen med alder og tidligere kriminalitet hører til de for recidiv til ordinær kriminalitet mest betydningsfulde. Disse tre faktorer synes at udøve deres indflydelse med noget forskellig „styrke“. Vigtigst er forekomsten af tidligere kriminalitet; herefter følger alder og social klasse. Hermed må det anses for godtgjort, at landssvigerens recidiv i det store og hele bestemtes af de samme faktorer som recidiv efter ordinær kriminalitet.

Flere og mere detaljerede analyser er gennemført, men de rokker ikke ved eller fjører noget væsentligt nyt til det oven for anførte.

Diskussion og konklusioner.

Vender vi tilbage til de spørgsmål, der stilledes før analysen, kan følgende fremhæves:

1. På spørgsmålet om arten af de faktorer, der hænger sammen med recidiv hos landssvigerne, kan der kun gives et temmelig generelt svar:

De recidivfaktorer, der er undersøgt, synes i det store og hele at være de samme som dem, vi møder blandt almindelige lovovertrædere. Dette er ikke overraskende. Recidiv drejer sig i begge tilfælde om tilbagefald til ordinær (ikke landssvigerpræget) kriminalitet. På den anden side kan man ikke udelukke

muligheden af, at andre, ukendte faktorer har haft større betydning end de, der blev udvalgt til denne undersøgelse. Resultaterne vedrørende betydningen af den tidligere karriere tyder på, at baggrunden for landssvigernes recidiv har en mere kompliceret baggrund end recidiv efter ordinær kriminalitet.

2. og 3. Tabel 5 viser hyppigheden af recidiv blandt tidligere ustraffede og forstraffede landssvigere inden for de tre befolkningsgrupper. Spørgsmål 2 og 3 refererer til den aktuelle og den forventede hyppighed i de samme kategorier. Tabellen indeholder foruden de faktiske også de forventede hyppigheder af kriminalitet (for de tidligere ustraffede) eller recidiv (for de forstraffede). (1) De seks klasser er med hensyn til forventet kriminalitet eller recidiv konstrueret som miniaturepopulationer svarende til landssvigerne med hensyn til alder og social klasse;

Tabel 5.

Efterundersøgelsesmateriale efter befolkningsgruppe, forekomsten af tidligere kriminalitet og recidivhyppighed (i snævrere forstand). Forventet kriminalitetshyppighed og recidivhyppighed i befolkningsgrupper, der svarer til henholdsvis de tidligere ustraffede og de tidligere straffede landssvigere.

	Tidligere ustraffede		Forventet kriminalitetshyppighed i procent	
	Abs. tal	Recidivister		
		Abs. tal	%	
I. Tysk mindretal	335	3	0,9	0,8
II. Danske nazister	729	21	3,0	1,1
III. Danske ikke-nazister	1227	122	9,9	1,5

Tabel 3 (fortsat).

	Tidligere straffede		Forventet recidivhyppighed i procent	
	Abs. tal	Recidivister		
		Abs. tal	%	
I. Tysk mindretal	26	3	11,5	35,0
II. Danske nazister	122	14	12,0	40,0
III. Danske ikke-nazister	507	151	29,8	50,0

som geografisk miljø er der regnet med hovedstaden, som har den største kriminalitet. (2) Antallet af forbryderbegyndere i en 7-års periode er beregnet på basis af risikotal fra 1951⁷). Da ingen tidligere tal står til rådighed er antallet af recidivister blandt de tidligere straffede beregnet på basis af tal fra Fængselsdirektoratets efterundersøgelse (med ca. 5½ års observationsperiode) af 2180 mandlige lovovertrædere, der blev løsladt i 1956.⁸)

For de tidligere ustraffede landssvigere er den virkelige kriminalitetshyppighed efter løsladelsen større end den forventede. Forskellen er meget lille inden for det tyske mindretal, men forholdet er 1 til 3 blandt nazisterne og 1 til 7 i den ikke-nazistiske gruppe. — *For de tidligere straffede landssvigere er situationen den omvendte. Den virkelige recidivhyppighed er kun halvdelen til en trediedel af, hvad der ville kunne forventes,* hvis de løsladte fanger havde været ordinære kriminelle. Disse forskelle er i høj grad signifikante.

Disse ejendommelige forskelle kan forklares på flere måder. En *hypotese*, der efter mit skøn kommer tæt op ad de faktiske forhold, kan kort formuleres således:

Virkningerne af dom og strafafsoning afhænger af den statusændring, den medfører. Forbedres status, formindskes recidiv sandsynligheden; forringes status, forøges recidiv sandsynligheden. Nu er det ganske klart, at en straf af lang varighed, selv for noget, som kan kaldes „en politisk lovovertrædelse“, vil have en tendens til at reducere den sociale status hos en tidligere ustraffet person. Den forhøjede kriminalitetshyppighed i denne gruppe kan derfor betragtes som konsekvens af den sociale stigmatisering, der skyldes dom og straf. For at føre tanken et skridt videre kan man driste sig til at betragte det stærkt forøgede recidiv hos tidligere ustraffede landssvigere som en slags mål for de ugunstige virkninger af dom og strafafsoning.

Det skal indrømmes, at dette er en oversimplifikation af problemet, eftersom deltagelse i landssvigervirksomhed i sig selv medførte en vis nedvurdering, stærkest straks efter krigen, men hurtigt aftagende. Alligevel synes det, som om vi har *nærmest os til* det punkt, hvor man kan iagttage virkningerne af at sende et menneske, som ikke har gjort sig skyldig i ordinær kriminalitet, i fængsel for en længere tidsperiode.

De tidligere straffede landssvigeres statusforbedring er ikke mindre evident. Fra rang som „ordinære småtyve, indbrudstyve, svindlere, volds mænd o.s.v.“ klatrede de nogle trin op ad den

⁷) Jfr. Karl O. Christiansen m. fl., *Kriminalitetsrisikoen i Danmark før og efter krigen*, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1960, pp. 300—313, og 1961, pp. 73—78.

⁸) Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1961, afgivet af Direktøren for fængselsvæsenet, København 1961, pp. 88—120.

sociale rangstige og placeredes som „politiske forbrydere“. Det er en kendsgerning, at de så ned på „de gemene tyveknægte“. De havde ikke stjålet noget, der tilhørte andre, de var sociale og hæderlige mennesker. Vi ved fra nogle få institutioner, hvor landssvigere og ordinære kriminelle afsonede straf sammen, at denne nedvurdering var gensidig: de ordinære kriminelle „havde aldrig forrådt deres land“, og dette modsætningsforhold var stærkt nok til at skabe problemer i fængslets daglige tilværelse.

Det er sandsynligt, at denne statusforbedring varede ud over fængslingen, og at den almindelige befolkning efterhånden nærmede sig en holdning, hvor landssvigerkriminaliteten blev betragtet som en slags politiske lovovertrædelser. I hvert fald har den sociale stigmatisering efter dom og straf været mindre følelig end den stigmatisering, som de tidligere har følt på grund af deres ordinære kriminalitet. Det er heller ikke uden betydning, at en del af de tidligere straffede landssvigere, måske for første gang i deres liv, oplevede en stærk følelse af at høre til en gruppe.

Således forklares det reducerede recidiv hos de tidligere straffede og den forhøjede kriminalitetshyppighed hos de tidligere ustraffede landssvigere ved hjælp af den samme hypotese: *Virkningen af en sanktion afhænger af, om den ændrer lovovertræderens sociale status.* Dette afhænger igen af såvel lovovertræderens og hans situation som af straffen. Det er muligt, at andre typer af sanktioner kunne have givet gunstigere resultater. Behovet for differentiering ved sanktionsvalget og ved fastlæggelsen af de måder, hvorpå sanktionerne iværksættes og gennemføres, understreges endnu en gang.

4. *Den antagelse, at visse typer af samarbejde havde en mere nedbrydende indflydelse på personligheden end andre, støttes kun i meget begrænset udstrækning af de foreliggende statistiske data.* Det synes ikke at gælde medlemmer af Hipokorpset, det tyske politi eller angiverne. Blandt soldaterne finder man dog — til trods for deres bedre sociale forhold — den højeste recidivhyppighed. Særligt soldater fra befolkningsgruppe III, og blandt dem særlig de tidligere straffede, viser høje recidivtal. Der er grund til at tro, at frontlivets demoraliserende virkning var mest fremtrædende blandt de landssvigere, som var gået ind i den tyske hær uden noget idealistisk motiv, af eventyrlyst, i forsøg på at slippe udenom vanskeligheder, eller måske af økonomiske grunde.

Medlemmerne af Hipokorpset havde en ekstremt lav recidivhyppighed, men det kan ikke påvises, at den er signifikant lavere end hyppigheden blandt samtlige andre landssvigere, når soldaterne undtages. Resultatet er, når alt kommer til alt, ikke særlig overraskende. Hipokorpset oprettede sit hovedkvarter på Politigården i København og havde, ligesom tyskerne, let adgang

til registraturrens personregister. Det vides, at man ikke antog ansøgere — og af dem var der mange — som ikke havde en uplettet fortid. Højest sandsynligt udnyttede de også andre oplysninger for at sikre sig, at medlemmerne havde „en vis standard“, hvordan man end måtte have defineret dette krav.

Særligt om tidligere straffede landssvigere.

I en kort kommentar til punkterne 2 og 3 (se foran) har fængselsinspektør B. Paludan-Müller i en anmeldelse i „Juristen“, 1969, s. 347 f., om de ikke tidligere straffede landssvigere anført, at det er nærliggende at antage, at en stor del af dem ville være blevet straffet for andre kriminelle handlinger, „hvis ikke krigen var kommet og havde givet dem mulighed for anden kriminel aktivitet. Det var just ikke samfundets bedste elementer, der gik i tysk tjeneste“.

Det sidste punktum er per definition rigtigt.

Derimod er det vanskeligt at tage stilling til første del af Paludan-Müllers påstand. Der kan ikke føres noget bevis for, at den er rigtig, og heller ikke noget modbevis.

Det bør dog af hensyn til læserne gentages, at beregningen af det forventede recidiv er sket under hensyntagen til den viden, vi har om de pågældende befolkningsgruppers sociale forhold; jfr. tabel 1 og tabellerne 6—16 i den engelske artikel. Specielt kriminalitetsrisikoen for tidligere straffede i befolkningsgruppe III er anslået forholdsvis højt, idet man har antaget, at alle var hjemmehørende i byerne, som har en større kriminalitet end landkommunerne.

Man kan imidlertid også som et tankeeksperiment gå ud fra, at påstanden er rigtig. For at forenkle forholdene regnes der med, at det i hvert fald gjaldt, at alle recidivisterne blandt de tidligere straffede landssvigere ville være blevet straffet i årene 1940—45, „hvis krigen ikke var kommet“. I så fald skal man flytte 122 recidivister fra de tidligere straffedes til de forstraffedes gruppe. Da vi ved, at recidivprocenten for de sidste er ca. 30, må vi yderligere overføre 70 % af de tidligere straffede, d.v.s. 286 ikke-recidiverede, eller i alt 408 ikke tidligere straffede landssvigere. — Gør vi det, kommer nederste linie i tabel 5 til at se sådan ud:

Ikke-nazister III	819	0	0,0	1,5	915	273	29,8	50,0
-------------------	-----	---	-----	-----	-----	-----	------	------

Derved tæller de tidligere straffede flere end de forstraffede, hvad der nok i sig selv kan give anledning til overvejelser. — Det afgørende er imidlertid, at recidivet nu er 0 hos de ikke tidligere straffede og uforandret ca. 30 % hos de forstraffede.

Hvordan kan man forklare det?

Den mest nærliggende hypotese er, at de pågældende krimi-

nelle har fået en længere straf som landssvigere, end de ville have fået for deres almindelige lovovertrædelser. Grunden til, at færre falder tilbage, er altså *den lange fængselsstrafs gunstige virkninger*. De lange straffes forbedrende og afskrækkende virkning er så stor, at recidivet altid vil blive mindre end „forventet“.

Hypotesen lider imidlertid af den fejl, at den ikke kan finde nogen som helst støtte i erfaringerne. Den er baseret på spekulation, og overførelse af et hvilket som helst andet antal fra den ene gruppe til den anden vil ligeledes bero på spekulation.

Vi står vistnok her over for et problem, der ikke kan løses ad videnskabelig vej, jfr. Leslie T. Wilkins i „Social Deviance“, 1965, s. 4.

Paludan-Müller's hypotese ville, som han fremhæver, kunne forklare de lave recidivtal blandt jehovavidner og modstandsfolk. Derimod er der ingen grund til generelt at antage, at lange fængselsstraffe i sig selv har stor individualpræventiv virkning. Hvad der imidlertid efter mit skøn er *afgørende* er, at Paludan-Müllers hypotese er overflødig: accepterer man, at statusændringen er af betydning, har man dermed tillige en forklaring på de lave recidivtal for jehovavidner og modstandsfolk; begge grupper vil efter løsladelsen komme tilbage til deres sædvanlige omgivelser med en forbedret status, fordi de har handlet og lidt for deres (religiøse eller nationale) overbevisnings skyld.

Der kan i denne forbindelse også henvises til, at Paludan-Müllers antagelse forudsætter, at de lange fængselsstraffe virker ens på alle fangegrupper, deriblandt jehovavidner, modstandsfolk og almindelige straffelovskriminelle. Dette sidste er dog i strid med visse modstandsfolks egen opfattelse. Således siger en af dem, at der var den afgørende forskel, at de sad der „med en ren samvittighed“⁹⁾.

Endelig skal det understreges, at min hypotese har det — videnskabeligt set væsentlige — fortrin, at den er mere generel: den kan ikke blot forklare de tidligere ustraffedes større, men også de forstraffedes mindre recidiv. — Man kan ikke altid i kriminologien undgå ad hoc-forklaringer af den af Paludan-Müller anførte type; men de bør anvendes mindst muligt.

Karl O. Christiansen.

⁹⁾ NTfS, 1946, p. 81.